

Kıbrıslı Şair Kaytazzade Mehmet Nazım Efendi'nin Mersiyeleri Üzerine Bir İnceleme

Yrd.Doç.Dr.H.Dilek Batislam

Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana

Özet

Kıbrıslı şair Kaytazzade Nâzım Efendi'nin şiirleri 19.yüzyıl şairi olması nedeniyle hem divan şiirine hem de Tanzimat şiirine ait özellikler taşımaktadır. Söz konusu özellikler dolayısıyla şiirlerinden de anlaşılacağı gibi Kaytazzade Nâzım Efendi bir geçiş dönemi şairidir. Şairin şiirleri yaşadığı dönem ve bu dönemin özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada Kıbrıslı şair Kaytazzade Nâzım Efendi tanıtılarak şiirleri arasında yer alan mersiyeler biçim, içerik, dil ve üslup özellikleri bakımından incelenecektir. İncelenen mersiyelerin divan şiiri mersiye geleneğine benzeyen ve benzemeyen yönlerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Giriş

Kaynaklarda Kaytazzâde Mehmet Nâzım Efendi hakkında çok detaylı bilgiler bulunmaktadır. Kaynaklarda verilen bilgilere göre şair 1857 yılında Lefkoşe'de doğmuştur. Doğduğu yerde öğrenimini bitirdikten sonra 1884 yılında kamu hizmetine girmiş ve sırasıyla Sakız adası, Adana, İstanbul, İzmir ve Bursa'da çalışmıştır. Sonra istifa ederek Kıbrıs'a dönmüştür. Bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra şair, Lefkoşa Şer'iyeye Mahkemesi'nde kendisine verilen kâtiplik görevini ölüm tarihi olan 1924 yılına kadar devam ettirmiştir.

Kaytazzâde, Müftü Hasan Hilmi Efendi'den sonra divan şiiri tarzında şiirler yazan Kıbrıslı şairler arasında en güçlü şairlerden biri olarak kabul edilir. Şairin Kıbrıs'ta yayımlanan yerel gazetelerde çok sayıda gazel, şarkı, kıt'a vb. şiirleri yayımlanmıştır. Kaytazzâde M.Nazım'ın Kıbrıs Gazetesi'nde 39 bölüm olarak tefrika edilen Yadigâr-ı Muhabbet¹ adlı romanı daha sonra aynı gazete tarafından kitap olarak 1893'te basılmıştır. Yazarın yine Kıbrıs Gazetesi'nde 12 bölüm halinde tefrika edilen yarım kalmış leyle-i Visal adlı ikinci bir romanı daha vardır. Birinci romanın konusu İstanbul'da, ikinci romanın konusu ise Sakız Adası'nda geçmektedir.

Yazarın 1892’de Yeni Zaman Gazetesi’nde yayımlanan Adem-i İhtiyâd adlı bir hikâyesi ile annesinin ölümü üzerine yazdığı ve Yeni Zaman Gazetesi’nde tefrika edilen Feryâd-ı Garibâne adlı mensur bir eseri de bulunmaktadır. (Kıbrıs Türk Edebiyatı-Başlangıçtan Bugüne-, 1989, s.41-44)

Kaytazzâde M.Nazım’ın şiirleri Ruh-ı Mecruh-Şiirler-adı altında 1993 yılında yayımlanmıştır. (Kaytazzâde Nâzım Efendi, Ruh-ı Mecruh-Şiirler-, 1993) Biz bu çalışmamızda sözünü ettiğimiz Kaytazzâde M. Nâzım’ın şiirlerinin yer aldığı Ruh-ı Mecruh-Şiirler-adlı eserde bulunan mersiyeleeri değerlendirmeye çalışacağız.

Bilindiği gibi mersiye, Arapça resâ kökünden gelen bir kelime olup ölenin iyiliklerini anlatmak anlamına gelmektedir. Sözlüklerde mersiye kelimesine değişik karşılıklar verilmektedir. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz: “Ölmüş bir adamın evsâf-ı cemîlesini ta ‘dâdla vefâtından dolayı te ‘essüfî mutazammın olarak tanzî olunan nazm veya bu bâbda irâd olunan nutuk, sagu” (Şemseddin Sâmi, 1978, s.1321); “Ölen birine övgü dolu matem şarkısı söyleme, ağıt, özellikle Ali’nin oğulları Hasan ve Hüseyin’in ölüm yıldönümlerinde yapılan törenlerde okunan şiirler” (Redhouse, Sir James W. 1890, s.1805); “Vefat eden birinin mehâsinini ta ‘dâd ederek acıyıp ağlamak. Bu suretle yazılan “mersiye-hân” ve “mersiye-hânî” kelimeleri de bulunmaktadır. Mersiye kelimesi terim olarak, ölen birinin arkasından duyulan üzüntüyü dile getirmek, o kişinin iyi taraflarını anlatmak ve ölene karşı şairin ilgisini ifade etmek üzere yazılan lirik şiirlere verilen isimdir. Mersiyeleerde ölen kimsenin ölümünden duyulan üzüntü, matem duygusu, yakınların ve dostların tâziye dilekleri, toplumun önde gelen, tanınmış kişilerinin ölümünden duyulan üzüntü, din ulularının, özellikle Kerbela şehitlerinin anılması, ölen kişiden övgüyle söz edilmesi, kadere râzı olunması, dünyanın geçiciliği, cenaze sahiplerinin sabırlı ve metin olmaya çağırılması gibi konular işlenir. Mersiyeleerin bir özelliği de ölüm olayının gerçekleşmesi dolayısıyla yazılmış olmalarıdır.

Çok sevilen bir kimsenin geriye döndürülmesi mümkün olmayacak şekilde kaybedilmesi bütün insanlarda benzer tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmuş adı ne olursa olsun bu türün ilk örneklerinin doğmasına neden olmuştur. Bir bakıma mersiyeleer içteki üzüntü duygusunun dışı vurumudur. Kaynaklarda da insanoğlunun manzume olarak söylediği ilk türün bu tür olduğu konusunda bilgiler bulunmaktadır. (İsen, M., 1994, s.2-3) Verdiğimiz bu bilgiler divan şiirinde karşımıza çıkan mersiye türü ile ilgili temel özellikler konusunda aydınlatıcı bilgiler olmakla birlikte daha çok mersiyeleerin içeriği ve konularıyla ilgili bilgilerdir. Kaynaklarda mersiyeleerin biçimsel özellikleri nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redif özellikleri konusunda da bilgi verilmektedir. Verilen bilgilere göre, mersiyeleer en çok terki-i bend ve terci-i bend nazım şekliyle yazılmıştır. Mersiyeleerde en çok kullanılan aruz vezni ise Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün veznidir. Mersiyeleerde kafiye ve redif kullanımı konusuna gelince bu konuda daha çok mersiyeleerde kullanılan nazım şekli belirleyici olmakla birlikte mersiyeleerde tekrarlara da sıkça yer verildiği görülür. Tekrarlar ise şiirde ahenk sağlamanın yanı sıra anlamı pekiştirici unsurlardır. Ayrıca mersiye şairleri mersiyeleerde redif kullanma konusunda daha dikkatli davranarak şiirlerini okuyucu için etkileyici ve ahenkli hale getirmeye çalışmışlardır. (İsen, M., 1994, s.13-21) Mersiye konusundaki bu kısa bilgilerin ardından Kaytazzâde M.Nâzım Efendi’nin mersiyelelerini incelemeye geçebiliriz.

Kaytazzâde Nâzım Efendi'nin Mersiyeleri

Kaytazzâde Mehmet Nâzım Efendi'nin şiirleri arasında 7 mersiye bulunmaktadır. Bu mersiyeleri, isimlerini ve özelliklerini sırasıyla şu şekilde verebiliriz:

1-Mersiye

Şairin mersiye başlıklı ilk mersiyesi Kerbelâ olayını konu almakta olup kaside nazım şekliyle aruzun Mefûlü/ Fâilâtün/ Mefûlü/ Fâilâtün kalıbıyla yazılmıştır. 15 beyitten oluşan şiirin kafiyeleri zengin kafiyedir. İçerik açısından şiir değerlendirildiğinde, bilinen Kerbela mersiyelerinden çok farklı bir içeriğe sahip olmadığı, şairin Kerbela olayının yaşandığı Muharrem ayının gelişi dolayısıyla üzüntü duyduğu ve bu üzüntüyü dile getirmek için de Kerbela şehitlerine mersiye yazdığı görülür. Söz konusu duygularını şair,

Geldi dem-i muharrem gark oldu hüzne 'alem
Geydi libâs-ı mâtem 'uşşâk-ı dil-figârîñ

Mersiyeler okunsun diller kederle dolsun
Cuş u hurûşa gelsün kalb-i vefâ-şi 'ârın
(M.1, b.8-9, s.12)ⁱⁱ

beyitlerinde dile getirir. Ayrıca,

Sen ey Yezî-i bed-kâr kıydın o şeh-r-yâre
Ka 'r-ı cehennem olsun dâ 'im senin karârîñ

Al-i resûle kıymak lâ-yık mıdır a zâlim
La 'netle yâd olunsun nâm-ı habis-nisârîñ
(M.1, b.11-12, s.13)

dizelerinde şair, Kerbela olayı nedeniyle duyduğu üzüntüyü dile getirirken Yezîd'e de peygamber ailesinin ölümüne neden olduğu için beddua ve la 'net eder. Mersiyesini şair,

Olsun hezar tehiyyât âl-i resûle her dem
Anlardır ey dil ancak ser tâc-ı iftihârın

Zeyl-i 'inâyetinle mestûr ola 'uyûbı
Muhtâc-ı merhametdir bu 'abd-i hâk-sârın
(M.1, b.14-15, s.13)

dizeleri aracılığıyla peygambere ailesine ve kendi kendisine dua ederek bitirir.

2- Tahassür, Mevlevî Şeyhi Hazret-i Safvet Dede Efendi'nin Tûr'da Vukû ' Bulan Vefâtı Üzerine Söylediğim Mersiyedir

Tahassür başlıklı ikinci mersiye Hicrî 1311 (M.1893) yılında Hac farizasını yerine getirmek üzere gittiği kutsal topraklarda, Tûr'da vefat etmiş olan Lefkoşa

Mevlevîhanesi Şeyhi Hazret-i Savfet Dede için yazılmıştır. Beş dörtlükten oluşan mersiye nakaratlı olup şarkı nazım şekliyle aruzun Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün kalıbıyla yazılmıştır. “Ağlasun bîçâre gönlüm ağlasun” nakarat dizesinin her bendin sonunda tekrarlanmasıyla şiirde ahenk ve anlam birliği sağlanmıştır. Tahassür başlığından da anlaşılacağı gibi şair bu mersiyede hasret ve üzüntüsünü dile getirmektedir. Kendisi de Mevlevî tarikatına bağlı olan şair şeyhinin ölümünden büyük bir üzüntü duymuştur. Şair,

Çıkmıyor dilden safâ-yı sohbetin
Gitmiyor gözlerden ‘aks-i sûretin
Yâd olundukca ‘ulüvv-i himmetin
Ağlasun bîçâre gönlüm ağlasun

Iztrâba vakf idüp cân u teni
Kanamam hicrânın öldürse beni
Nerde görsün gözlerim Şeyhim seni!
Ağlasun bîçâre gönlüm ağlasun

(M.2, b.3-4, s.44-45)

sohbetini, görüntüsünü, yardımseverliğini, şeyhinden ayrılmanın hüznünü etkileyici bir dille anlatmaya çalışır.

3-Kıt ‘a

Üçüncü mersiye kıt ‘a nazım şekliyle aruzun Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün vezniyle yazılmıştır. Şair bu mersiye oğlu Galip ve eşi Zehra Hanım’ın ölümü üzerine yazmıştır. Mersiye iki kişi için yazılmıştır. Bu örnekte olduğu gibi, birden çok kişiye tek bir şiirde yer vererek mersiye yazma örneği az bulunan bir mersiye türü olarak edebiyat tarihinde yer almaktadır. (İsen, Mustafa, 1994, s.119) Söz konusu iki kişiye yer verme özelliği açısından bu mersiye orijinaldir.

Ciger-pâremdi oğlum Galib’im Zehrâ refiamdı
İkisinden de dâr oldum ne Gâlib kaldı ne Zehrâ
Vücûduñ inkılâb eyler nihâyet bir avuç hâke
Olursun sen de pey-rev anlara ey Nâzım-ı şeydâ

(M.3, s.182)

dizelerinden meydana gelen mersiyede şair, eşinden ve oğlundan uzak kalmanın acısını dile getirir. İnsan vücudunun sonuçta bir avuç toprağa dönüşeceğini, bir gün kendisinin de onların arkasından göçüp gideceğini söyler. Şairin yazdığı mersiyeler içinde en kısa olanı bu mersiyedir.

4- Efrençi 1891 Senesinde İstanbul’da Bulduğum Sırada Validemin Haber-i Vefâtı Üzerine Yazdığım Mersiyedir.

Dördüncü mersiye şair, başlığından da anlaşılacağı gibi Milâdî 1891 yılında İstanbul’da bulunduğu sırada annesinin ölüm haberini aldıktan sonra annesi için yazmıştır. 11 bendden oluşan bu mersiye mütekerrir muhammes nazım şekliyle aruzun Mefâilün/ Mefâilün/ Feülün kalıbıyla yazılmıştır. Her bendin sonunda,

Gice gündüz gamınla eşk-bârım

Hayâlin kaldı dilde yâdigârim

(M.4, s.191-193)

dizeleri tekrarlanmaktadır. Tekrarlanan bu dizeler yardımıyla ahenk ve anlam birliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Şairin yazdığı mersiyelerin en uzununu bu mersiye dir. Şair içten, samimi bir dille annesini kaybetmenin acısını dile getirir. Annesine olan yakınlığı sebebiyle onu kaybetmenin hayatında yarattığı boşluktan söz eder. Dayanılmaz bir acıya katlanmak zorunda kaldığını belirttikten sonra kaderden de şikâyet eder. Bu duygularını özellikle de,

Neler çekdim neler câm-ı kaderden
Olup mahrûm-ı ârâm bir haberden
Gözüm, gönlüm kan ağlar bu kederden
Gice gündüz gamınla eşk-bârım
Hayâlin kaldı dilde yâdigârim

(M.4, b.11, s.193)

dizeleriyle ifade eder. Bu dizelerden üçüncüsünde “Gözüm, gönlüm kan ağlar bu kederden” diyerek şair, günlük konuşma dilini duygularını ifadede kullanır.

5-Kıbrıs Hâkimü’ş-Şer’i Nu’mân Efendi Merhûm İçün Halîle-i Muhteremesi Hanım Lisânından

Beşinci mersiye yi şair vefat eden Kıbrıs Hâkimü’ş-Şer’i Nu’mân Efendi için Nu’mân Efendi’nin eşinin ağzından yazmıştır. Bu mersiye terki b-i bend nazım şekliyle ve Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Feûlün vezniyle yazılmıştır. Üç bendden oluşmaktadır. Burada bilinen mersiye geleneğinde çok sık karşılaşılmayan bir özellikle karşılaşmaktayız. Şair mersiyesinde kendi duygularını değil, ölen kişinin eşinin duygularını dile getirmeye çalışmıştır. Mersiye nin ilk bendinde de şair diğer pek çok mersiye örneğinde olduğu gibi ölen kişinin vasıflarını sıralayarak onu över. İkinci bentte ise sonuçta öleceği gerçeğini unutmamasını tavsiye ederek, dünyanın geçiciliğini hatırlatarak ölüm sonrası için nasihat eder. Üçüncü bentte ise, iyi özellikleri dolayısıyla ölen kişinin arkasından onu tanıyan herkesin üzüntü duyacağından, daima iyilikle anılacağından söz eder. Zaten mersiye lerde ölen kişinin daima iyi yönlerinden ve güzel huylarından söz edilir. Ölen kişi iyilikleriyle anılır. Mersiye dedeki,

Düştüyse fenâ toprağına cism-i nahîfi
Dâ’im dolaşır, elsinede yâd-ı latîfi

(M.5, b.3, s.196)

dizelerinde de yukarıda sözünü ettiğimiz ölenin hayırla yâd edilmesi ile ilgili düşünceler dile getirilmiştir.

6-Kezâ Nu’mân Efendi Merhûmun RefİKası Hanım Lisânından, Yâd-ı Hazîn

Altıncı mersiye de yine Nu’mân Efendi’nin eşinin ağzından yazılmış olup Yâd-ı Hazîn başlığını taşır. Bu başlıkta da Tanzimat edebiyatı etkisi sezilmektedir. Diğer mersiye gibi bu mersiye de terki b-i bend nazım şekliyle ve Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Feûlün vezniyle yazılmıştır. Dört bendden oluşmaktadır. Beşinci mersiye ile bağlantılı olan bu mersiye nin yazıldığı kişi aynı olmakla birlikte iki mersiye içerik açısından farklı özellikler taşımaktadır. Beşinci ve altıncı mersiye leri şair ölen kişinin eşinin ağzından yazmakla beraber beşinci mersiye de daha çok ölen kişinin özellikleri, altıncı mersiye de ise, ölenin eşinin duyguları dile getirilmiştir. Altıncı mersiye de Nu’mân Efendi’nin

eşinin ağzından şair, eşinin kaybının kadında yarattığı üzüntü duygusunu anlatır. Eşini kaybeden kadın derin bir üzüntü içindedir. Felekten ve talihten yakındır. Olayın bir bayram gününde gerçekleşmesi bu durumun acı ve üzüntüyü arttırıcı etkisi,

.....
 Sür'atle güzâr eyledi hengâm-ı sa'âdet
 Bir 'ıyd-i mübârekde zuhûr itdi siyeh gün!
 (M.6, b.3, s.199)

dizeleriyle,

Eyler beni bu hâdise bir kat daha muğber!
 "Gurbet-zede râ 'ıyd budmâtem-i diger"ⁱⁱⁱ
 (M.6, b.3, s.199)

dizelerinde dile getirilmiştir. Diğer mersiyelerden anlatım tarzı dolayısıyla ayrılan bu iki mersiye benzer örnekler az olmakla birlikte divan şiiri mersiye örnekleri içinde de yer alır. Örneğin, Bağdatlı Ruhî Mehmed Çelebi'nin kızı Meşhed Hatun için babasının ağzından bir mersiye yazmıştır. (İsen, Mustafa, 1994, s.117) Bu özellik mersiye farklı bir anlatış tarzı kazandırmıştır. Divan şiiri geleneğinde yine farklı bir anlatış tarzı olmak üzere Kanuni'nin büyük oğlu Şehzâde Mustafa için yazılan mersiye arasında şehzâdenin ağzından yazılmış mersiye de bulunmaktadır. (İsen, Mustafa, 1994, s.86-87) Halk edebiyatı ağıt söyleme geleneğinde de benzer uygulamalar görülmektedir.^{iv} Halk arasında da ölen kimsenin yakınları ölenin özelliklerini ağıt yakanlara söylerler ve ağıt yakıcı verilen bu bilgilerden yola çıkarak ölenin yakınlarının ağzından ölen kişi için ağıt yakar.

7-Şâ'ir-i Mu'ciz-dem Hazret-i Mîr-i Ekrem'in Rûh-ı Kerîmine, İzhâr-ı Te'essür

Şairin yazdığı son mersiye Recâizâde Mahmut Ekrem'in ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getirmek amacıyla yazdığı mersiyedir. İzhâr-ı Te'essür başlıklı mersiye serbest müstezat nazım şekliyle ve uzun dizeler Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feûlün kısa dizeler ise Mefûlü/ Feûlün vezniyle yazılmıştır. Şairin Namık Kemal ve Recaizade Mahmut Ekrem'le olan yakınlığı ve onlara duyduğu sevgiden kaynaklarda söz edilmektedir. Bu nedenle şair Ekrem'in ölümünden büyük üzüntü duyarak bu mersiye yazmıştır. Nitekim şairin mersiye İzhâr-ı Te'essür başlığından önce kullandığı "Şâ'ir-i Mu'ciz-dem Hazret-i Mîr-i Ekrem'in Rûh-ı Kerîmine" başlığı da bu duyguların ifadesi gibi görünmektedir. Şair mersiye başlangıcında,

Ey kible erbâb-ı yakîn 'ârif-i ekmel
 Üstâd-ı mübeccel!
 Ey 'âlim-i fazl ü hünerin, zât-ı necîbi
 Kıymetli edîbi!

(M.7, s.236)

dizelerle Ekrem'i övdükten sonra kaybından duyduğu üzüntüyü ve şairle sohbet ve arkadaşlık etmekten duyduğu mutluluğu bir daha bu mutluluğa ulaşamayacak olmanın kendisinde yarattığı üzüntüyü dile getirir. Ekrem'n mekânının cennet olmasını diler

Sonuç

Kaytazzâde M. Nâzım Efendi'nin şiirleri arasında yer alan yedi mersiye değerlendirildiğinde şairin mersiye İzhâr-ı Te'essür başlıklı mersiye geleneğiyle hem farklılıklar ham da benzerlikler olduğu görülür.

Biçimsel özelliklerine bakıldığında, şairin yedi mersiyesinden ikisi Nu'man Efendi için yazılan beşinci ve altıncı mersiyeler divan şiirinde mersiyelerin en çok yazıldığı terkiib-i bend nazım şekliyle yazılmıştır. Diğerlerinde divan şiirindeki kullanım sıklığı sırasına göre kaside (1. mersiye), kıt'a (3. mersiye), muhammes (4. mersiye) nazım şekilleriyle yazılmıştır. 2. mersiyede şair divan şiiri mersiye örneklerinde karşımıza çıkmayan nakaratlı şarkı nazım şeklini, Ekrem için yazdığı 7. mersiyede de yine divan şiiri mersiye örneklerinde rastlamadığımız serbest müstezat nazım şeklini kullanmıştır. Vezin açısından bir değerlendirme yapıldığında da benzeri bir durum karşımıza çıkmaktadır. Şairin terkiib-i bend nazım şekli ile yazdığı mersiyelerin dışındaki mersiyelerde kullandığı aruz vezinleri de mersiyelerde çok yaygın olarak kullanılan vezinler değildir.

Ayrıca şair mersiyelerinin çoğunda diğer mersiye örneklerinde olduğu gibi mersiye başlığından ziyade kendine özgü küçük şiir başlıklarını da kullanmıştır. Yâd-ı Hazin, İzhâr-ı Te 'essür, Tahassür başlıkları bu tür başlıklara örnektir. Tanzimat şiiri mersiye örneklerinde bu tür başlıklar daha çok karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Recâizade M. Ekrem'in ilk çocuğu Pirâye için yazdığı mersiye de "Tahassür" başlığını taşımaktadır. (Başlangıcından Bugüne Büyük Türk Klasikleri, 1988, C.8, s.321)

Dikkatimizi çeken bir başka özellik de şairin Nu'man Efendi için yazdığı iki mersiyeyi Nu'man Efendi'nin eşinin ağzından yazmasıdır. Şair bu mersiyelerde bilinenden farklı bir anlatım tarzına yöneldiği örneklerden biri de eşi ve oğlu için bir mersiye yazması yani aynı mersiyede iki kişiden söz etmesidir. Yukarıda da değindiğimiz gibi Divan şiiri mersiye örnekleri arasında da bu tür farklı anlatım özelliklerine sahip örnekler çok olmamakla birlikte bulunmaktadır.

Üzerinde durulması gereken bir başka özellik de mersiyelerin yazıldığı kişiler ve şairin bunlarla olan yakınlığıdır. Divan şiiri mersiye geleneği içerisinde daha çok şairler padişah, şehzade, vezir, devlet adamı, aile fertleri ve dostları ya da arkadaşları için mersiye yazmışlardır. Az olmakla birlikte şehir ve hayvan mersiyeleri de bulunmaktadır. (İsen, Mustafa, 1994, s.133-142) Tanzimat'la birlikte mersiye yazılan kişiler ve kavramlarda da değişiklikler olmaya başlamıştır. Ayrıca genellikle mersiye yazılan kişiyle mersiyeyi yazan kişi arasında bazı örnekler dışında bir yakınlık ya da tanışıklığın söz konusu olduğu görülür. Kaytazzâde M. Nâzım Efendi'nin mersiyelerinden birincisi geleneksel Kerbela mersiyelerindedir. Bu olayı hatırlatmak için yazılmıştır. Mersiyelerden ikisi aile bireyleri eşi, oğlu ve annesi için yazdığı mersiyelerdir. Bir mersiyeyi şair şeyhi için yazmıştır. Bir diğerini dostu ve sevdiği bir şair olan Recaizâde Ekrem için yazan şair, geriye kalan iki mersiyeyi de bir devlet adamı olan Nu 'man Efendi için yazmıştır. Sonuç olarak gelenekte olduğu gibi Kaytazzâde M. Nâzım Efendi ile mersiye yazdığı kişiler arasında belirli bir yakınlık olduğu anlaşılmaktadır.

Kısaca söylemek gerekirse biçimsel özellikler, nazım şekli, vezin, kafiye ve redif, mersiyelerin yazıldığı kişiler bakımından şair mersiyelerinde genel olarak divan şiirinin mersiye geleneğine ait özellikleri belli ölçüde yansıtmaktadır. Ancak, şairin mersiyelerinin tamamının bütünüyle divan şiiri geleneğine bağlı olduğunu söylemek mümkün değildir.

İçerik ve kullanılan kelime kadrosu dikkate alındığında da Kaytazzâde M. Nâzım Efendi'nin mersiyelerinde hem divan şiiri hem de Tanzimat şiiri özellikleri bir

arada görülmektedir. Geleneksel mersiyelerde mersiye yazılan kişiye övgü, feleğe sitem, dünya ve ahirete bakış, yas, dua ve isteklere yer verilir. Kaytazzâde M.Nâzım'ın mersiyelerinde de bu içerik özelliklerinin büyük bölümü görülmektedir. Tanzimat Dönemi'nde yazılan mersiye örneklerinin bir kısmında divan şiirinde kullanılan klasik mersiye içeriği ve üslubu kullanılırken kullanılırken bir kısmında da klasik içerik ve üsluptan farklı yeni bir içerik ve üslup kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Namık Kemal'in Vatan Mersiyesi, Muallim Feyzî'nin Muallim Nacî için yazdığı mersiye Tanzimat sonrası değişen mersiye örneklerindedir. Ziya Paşa'nın Mustafa Reşit Paşa için yazdığı mersiye ile Abdülhakkâmîd'in Hoca Tahsin için yazdığı mersiye ise klasik mersiye üslubundadır. Tanzimat'tan sonra bir süre bu iki üslup diğer türlerde de olduğu gibi birlikte kullanılmış, giderek klasik içerik ve üslupla yazılan mersiye örnekleri azalmıştır. (İsen, Mustafa, 1994, s.581-586) Bu iki içerik ve üslubun bir arada kullanılması geçiş dönemi şairi olması nedeniyle Kaytazzâde M. Nâzım'ın mersiyelerinde de kendini göstermektedir. Kaytazzâde M. Nâzım'ın mersiyelerinde Rezaizâde M. Ekrem'in Pirâyeye için yazdığı Tahassür, oğluna yazdığı Ah Nijad ve Şevki Yok adlı şiirleri arasında içerik ve üslup bakımından benzerlikler olduğu görülmektedir.

Şiirlerinin hepsinin yapısı dikkate alınarak değerlendirildiğinde kaynaklarda şairin daha çok bir divan şairi olduğu yönündeki görüşler ağırlık kazanıyor gibi görülmekle birlikte bizce şairin şiirlerinde biçim ve içerik özellikleri Tanzimat dönemi özelliklerinin varlığı da dikkati çekmektedir. Şairin özellikle de Tanzimat dönemi şairlerinden Namık Kemal ile Rezaizâde Mahmut Ekrem'den bu şairlerle olan yakınlığı ve dostluğu dolayısıyla daha çok etkilendiği görülür. Bu nedenle Kaytazzâde Nâzım Efendi'nin şiirleri bir geçiş dönemi şairi olduğu ve şiirlerinde hem divan şiiri hem de Tanzimat şiiri özellikleri bulunduğu dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Ayrıca Kaytazzâde M. Nâzım Efendi'nin şiirleri geçiş dönemi şiirlerinde görülen her iki dönemin özelliğini de yansıtmaya ve geçiş dönemlerinin edebi eserler üzerindeki etkilerini belirleme açısından da önem taşımaktadır. Şairin bütün şiirleri üzerinde yapılacak daha geniş kapsamlı inceleme ve değerlendirmelerle geleneği ne kadar yansıtmış yansıtmadığı anlaşılacaktır.

Notlar

1. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Fedai, Harid, (1986)
2. Örnekler Fedai, Harid; Azgın, Bekir, (1993) adlı kaynaktan alınmış olup mersiye, bend, beyit ve sayfa numaraları bu baskıya aittir.
3. "Gurbette olan için bayram bir başka matem olur."
4. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Bali, Muhan, (1997); Kabacalı, Alpay, (1997)

Kaynaklar

1. Azgın, Bekir; Fedai, Harid. (1993) Kaytazzâde Nâzım Efendi, *Ruh-ı Mecruh-Şiirler*- K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay. İstanbul.
2. Bali. Muhan, (1997). *Ağıtlar*, T.C.Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara
3. *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, (1988), Ötüken-Söğüt Yayıncılık, C.8, İstanbul

4. Fedai, Harid, (1986). “Kıbrıs Türk Yazınında İlklerden Bir Roman: Yedigâr-ı Muhabbet”, Halk Sanatları Derneği (Has-Der) Halkbilim Sempozyumları, I., II., III. ve IV. Halkbilim Sempozyumlarına Sunulan Bildiriler, K.K.T.C Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul. S.337-334.
5. İsen, Mustafa, (1994) *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay. Ankara, s.2-3
6. Kabacalı, Alpay; (1997). *Gül Yaprağın Döktü Bugün, Ağıtlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
7. *Kıbrıs Türk Edebiyatı-Başlangıçtan Bugüne-*. (1989). K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay., s.41-44
8. Muallim Nâcî, (1317). *Lugat-ı Nâcî*, İstanbul, s.747.
9. Redhouse, Sir James W. (1890). *Lexicon*, İstanbul. S. 1805
10. Şemseddin Sâmi, (1978). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul, s. 1321.

hdhdhdh

